

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Деспина Василева,
преподавател в СУ „Свети Климент Охридски“,
за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“ на тема: **Развиване на комуникативната компетентност на
ученици чрез проектно ориентирано обучение по български език**
Докторант: **Стойка Йорданова Чакърва**
Област на висше образование – **1. Педагогически науки**
Професионално направление – **1.3. Педагогика на обучението**
по...(Методика на обучението по български език)

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Съгласно Заповед № РД 38-612 от 20.11.2023 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури в процедура за защита на дисертационния текст „Развиване на комуникативната компетентност на ученици чрез проектно ориентирано обучение по български език“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. (Методика на обучението по български език). Автор на дисертационния труд е Стойка Йорданова Чакърва – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Методика“ на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител проф. д-р Татяна Ангелова.

Дисертационният труд на Стойка Чакърва е с обем от 327 стр., като основният текст обхваща 213 стр. и 114 стр. приложения. Приложенията са пряко свързани с реализирането на целите, заложи в дисертацията. Библиографията е изчерпателна, като обхваща 81 източника на български и други езици, сред които и използваната учебна документация. Представеният от Стойка Чакърва комплект материали е в съответствие с нормативната уредба. Докторантката е приложила дисертационен текст, автореферат, списък от 5 публикации по темата на докторантурата, данни за участие в проект, свързан с темата на дисертацията. В автореферата изчерпателно се представят основните постижения на дисертантката и значими части от дисертационния текст. Не са установени процедурни нарушения или непълнота по подготовката на документите, необходими за процедурата. Структурата на дисертационния текст съответства на изискванията, като се състои от увод, четири глави, изводи, заключение, приложение, библиография и приносни моменти. Не са установени нерегламентирани заемания от чужди източници, а използваните позовавания са надлежно представени в библиографията.

Напълно собствен и приносен момент в дисертацията е разработването на методическа система за развиване на комуникативната компетентност чрез проектно ориентирано обучение. В дисертацията докторантката откроява, че изборът на темата е продиктуван от собствения ѝ учителски опит, по време на който установяван определени дефицити в знанията и уменията на учениците. Дисертационното

изследване започва от практиката и преминава към теорията. Тук проличават аналитичните и евристичните умения на докторантката, която прави сериозен преглед на затрудненията на учениците, след което конструира модел за работа и пътица за преодоляване на тези затруднения. Поставя акцент върху развиването на комуникативната компетентност чрез автентични ситуации.

В този контекст са изведени и коректно формулирани предметът на методическото изследване, изследователските групи и хипотезите на изследването. Предложеният изследователски инструментариум напълно отговаря на една от задачите на дисертационния текст – да се разработи и апробира методическата система за работа с проектно ориентирано обучение с цел развиване на комуникативната компетентност на учениците. Избраните методи: теоретичен, емпиричен, статистически – съответстват на поставените задачи.

2. Научни приноси

Представеният дисертационен текст се състои от увод, четири глави, изводи, заключение, приложение, библиография и приносни моменти. В увода се аргументира актуалността на разглежданата проблематика – развиването на комуникативната компетентност на учениците от първи и втори гимназиален етап чрез работа с проектно ориентирано обучение. Проследяват се дейностите, които в хода на работа с метода на проектите извършват учениците, като този подход се представя като възможност (а в дисертацията това се и доказва) за развиване на уменията на учениците за общуване в реална комуникативна среда.

Във втората глава на дисертацията „Теоретични постановки и схващания по проблема на изследването“ се проследяват: понятието комуникативна компетентност, очертани са различни теоретични възгледи за същността и съставките на комуникативната компетентност, компетентностен подход, конструктивизъм, като всичките са интерпретирани с оглед на основната цел в дисертацията – апробиране на възможностите на проектно ориентираното обучение за повишаване на комуникативната компетентност на учениците.

Прави се разрез на обучението по български език във времето, като се обобщава, че овладяването на книжовния български език най-често се осъществява чрез системно-структурния принцип на обучението, който в съвременни условия е изместен от комуникативно речевия подход. Именно комуникативния подход докторантката задава като основна посока на своя труд, защото вижда в него възможност чрез различни речеви дейности (...) да се активизира личният опит на обучаваните, да се овладяват комуникативни модели на езиково и неезиково поведение в различни ситуации на общуване, да се наблюдават различни изяви на писменото и устното общуване като материал за рефлексия и саморефлексия върху комуникативното поведение. Очакването е по естествен път участниците да самокоригират речевите си продукти, да откриват стратегии за успешна комуникация. Като подходящи подходи в обучението се посочват дискусиите, решаването на казуси, методът на проектите.

Съществено внимание се отделя на стратегийната компетентност, която обичайно недостатъчно се интерпретира за целите на обучението по български език, поради което е и един от приносите на дисертацията. Докторантката уместно отбелязва, че в учебната програма се препоръчва развиването на стратегийната

компетентност, но понятието не се представя изчерпателно. Възможностите на стратегийната компетентност се откриват в прилагането на речеви и неречеви стратегии при преодоляването на затруднения в общуването. С оглед на изследваната група докторантката вижда и ролята на стратегийната компетентност при осмислянето на дрехата като знак и от тази позиция предлага интердисциплинарно обвързване между обучението по български език и профилираната подготовка на учениците, проектно ориентираното обучение предполага такъв тип автентични взаимодействия, при които ученикът общува в реални житейски условия и ситуации и може да проследи ефективността на своето общуване, неговата резултатност (напр. успял е /не е успял да убеди някого да подпомогне проекта или успял е да организира конкретна работа на екипа и т.н.).

Съществен момент в дисертацията е съпоставянето между понятията „комуникативна компетентност“ и „грамотност“. Такава съпоставка е значима, защото понятието „грамотност“ е високо честотно употребимо, но често пъти без ясно разпознаване на съдържателните и функционалните му характеристики или чрез смесването му с други термини или неточната му синонимна замяна. Както отбелязва и докторантката, „нерядко понятието грамотност се възприема като синоним на компетентност“ (стр. 39). При съпоставянето на понятията и проследяването на разликите в обхвата им докторантката достига до извода, че „концепцията за ключовите компетентности има по-общ характер от тази за грамотността, тъй като покрива по-широк кръг от знания, умения и нагласи. Тя е изведена и като основен подход в съвременното образование (компетентностен подход) и формирането на компетентностите се приема като крайна цел на образованието по всички учебни предмети. Грамотността е фокусирана по-скоро върху знания за езика и умения да се употребява уместно той, както и базисни умения за овладяването и използването на знания и умения от други научни сфери и за решаване на казуси от реалността“ (стр. 41).

Не по-малко подценяван проблем е развиването на комуникативната компетентност с оглед на гражданската компетентност, което също намира място в предложената дисертация. Направен е задълбочен разрез на присъствието на гражданската компетентност в Държавните образователни стандарти. След умел анализ уместно се отбелязва, че формалното им присъствие в документите не е достатъчно, за да се осъществи овладяването им. Съществено внимание следва да се отдели на развиването на гражданската компетентност в условията на дигитално общуване, което остава пренебрегнато в образователната практика. В дисертацията умело и без преувеличение или твърде много адмириране са уточнени онези характеристика на проектно ориентираното обучение, които се прилагат при предлагания подход. Рамката за развитие и разбиране за дигиталната компетентност в Европа: DIGCOMP е аналитично и премерено анализирана. От нея се заема само полезното и действително приложимото в обучението по български език в двата гимназиални етапа – управление на дигиталната комуникация, подборът на подходящи начини и средства за общуване в дигитална среда, приспособяване на начините и стратегиите за комуникация към съответната аудитория, участие в обществото чрез онлайн ангажменти, търсене на възможности за себеразвитие, работа в екип, спазване на нетикета, създаване на

съдържание чрез различни дигитални медии. Зад всички останали, детайлно проследени понятията и явления, някак незабелязана в дисертацията се вмъква и друг съществен приносен момент, който докторантката дори не посочва като такъв, но той е – финото десемантизиране при интерпретирането на гражданското образование в образователни условия (нормативни документи и проявления в практиката) в три аспекта – като присъствие в Държавния образователен стандарт, като допринасящо за развиване на ключовите компетентности и като отделен учебен предмет във втория етап на гимназиалната образователна степен.

Важността на наблюденията преодолява обичайна разнопосочното и недефиниращо говорене за същността на гражданското образование. При представянето на тези три аспекта докторантката мотивирано достига до извода, че „работата по проекти е подходящ модел на педагогическо взаимодействие, в който могат да се интегрират знания и умения, придобити по различни учебни предмети, ученикът бива насочван към активно взаимодействие с реалната и виртуалната среда, решава проблеми, оценява критично информацията от различни източници. Дигиталната гражданска компетентност, като вид гражданска компетентност, има съществено отношение към обучението по български език, тъй като говорим за общуване в гражданската, публичната и институционалната сфера, за работа с различни видове текстове, за анализа им и критическото им осмисляне, за създаване на текстове съобразно целите и ситуацията на общуване“ (с.55).

Третата глава на дисертационното изследвана „Опитно проектно ориентирано обучение в условията на автентична комуникация“ се насочва към същината на разглежданата проблематика, като представя същността на проектно ориентираното обучение. Докторантката детайлно проследява онтологията на метода, съдържателните и функционалните му характеристики, развиваните от учениците умения при проектна дейност. Работата по проекти все по-активно присъства на занятията по български език, което не гарантира разбирането на същността на проектната дейност в образователен контекст. Ето защо приносен момент в дисертацията е представянето на проектната дейност като ориентирана към реални житейски ситуации. За докторантката проектно ориентираното обучение е полезно и приложимо, когато се отнася до приложими в реалния жизнен опит дейности, поправящи дефицитите на учениците и насърчаващи ги към реална комуникативна практика. Детайлно са разграничени характеристиките на проектно ориентираното, проектно базираното и проблемно базираното обучение, чието разграничаване допринася съществено за конструиране на методически варианти за работа чрез метода на проектите. Въпреки затрудняващите фактори на анализа, наблюдавани в реферираната от докторантката литература – терминологични неясноти, синонимни замени, множество типологизации, докторантката успява да систематизира аналитично информацията, но и да я надскочи, като създаде собствена типология и представи възможни методически модели за работа.

В четвъртата глава „Съдържателни и функционални особености на опитното проектно ориентирано обучение по български език“ е представена експерименталната част на дисертацията. Положителните аспекти при работата на докторантката са в добре планираната експериментална част, добре развитите аналитични умения при

анализа на данните от експеримента. Данните са надлежно събрани, при анализа са открити причините за първоначалната негативна реакция на учениците за работа в екип и последвалата положителна промяна в нагласите им (установена чрез анкетно проучване за изследване на нагласите). Резултатите от входящия и изходящия тест също недвусмислено показват резултатността на предложения от докторантката модел за работа чрез метода на проектите.

Приносите в дисертацията са коректно посочени.

3. Заключение

Научната дейност на Стойка Йорданова Чакърва е несъмнена. След запознаване с представените материали и предложения дисертационен текст, след анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси давам своята положителна оценка и препоръчам на Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Стойка Чакърва в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по.... (Методика на обучението по български език).

31.01.2024 г.
гр. София

доц. д-р Деспина Василева